

УДК 364-78

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Т.М.Децюк

***Анотація:** У статті розглядаються педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх соціальних працівників у позааудиторній роботі; здійснено аналіз понять «педагогічні умови» та «професійна компетентність».*

***Ключові слова:** педагогічні умови, професійна компетентність, позааудиторна робота.*

***Аннотация:** В статье рассматриваются педагогические условия формирования профессиональной компетентности будущих социальных работников во внеаудиторной работе; осуществлен анализ понятий «педагогические условия» и «профессиональная компетентность».*

***Ключевые слова:** педагогические условия, профессиональная компетентность, внеаудиторная работа.*

***Summary:** The pedagogical conditions of professional competence formation of future social workers in extracurricular activities are examined in the article. The analysis of the concepts of "pedagogical conditions" and "professional competence" is realized.*

***Keywords:** pedagogical conditions, professional competence, extracurricular activities.*

Підготовка висококваліфікованих фахівців є пріоритетним завданням, що стоїть перед вищим навчальним закладом. Швидкі темпи розвитку науки й техніки вимагають нових підходів до процесу формування професійної компетентності фахівців соціальної сфери, які будуть конкурентоспроможними на ринку праці. Одним з них є використання потенціалу позааудиторної роботи в процесі професійної підготовки соціальних працівників в умовах вищого навчального закладу.

До особливостей становлення професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери ми відносимо педагогічні умови позааудиторної роботи. Тому дана тема є актуальною та важливою.

Проблема формування професійної компетентності соціальних працівників в умовах ВНЗ є предметом вивчення дослідників із різних галузей науки, серед них М.П.Лукашевич, Т.В.Семигіна, І.Д.Зверева, О.В.Безпалько, О.Г.Карпенко, А.Й.Капська, Р.Х.Вайнола, Д.М.Годлевська, Т.Є.Лифанова та ін. Проте проблема педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх соціальних працівників у позааудиторній роботі є малодослідженою і потребує подальшого вивчення.

Метою нашої публікації є аналіз та визначення педагогічних умов формувального впливу на становлення компетентності майбутніх соціальних працівників у позааудиторній роботі.

Перш ніж визначати педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі позааудиторної роботи, необхідно дати визначення поняттям «позааудиторна робота» та «педагогічні умови».

У книзі «Виховна робота зі студентською молоддю» Т.Ю.Осипова зазначала, що система позааудиторної роботи є сукупністю виховних впливів, які забезпечують цілеспрямованість, систематичність, послідовність, поєднання педагогічного керівництва з ініціативою і самодіяльністю студентів. Основоположними принципами цієї системи є професійно-педагогічна спрямованість навчально-виховного процесу, взаємозв'язок і взаємообумовленість навчання і виховання студентів; тісний зв'язок навчально-виховного процесу вищого навчального закладу з практикою [4, 238]. Позааудиторна робота стимулює формування особистості майбутнього соціального працівника за умови професіоналізації всіх виховних впливів на студентів. Вона містить умови, які забезпечують удосконалення загальної професійної підготовки студентів, і при правильній її організації студенти отримують практичний досвід, здатність до самостійних дій, можливість пошуку власного професійного стилю [4, 239].

На думку О.Г.Карпенко, зміст позааудиторної діяльності студентів буде мати свою доцільність лише за умови її професійної спрямованості, виступаючи при цьому такою педагогічною умовою, за якої студенти виконують певні функції, необхідні їм у майбутніх реальних ситуаціях [3; 258].

Щодо визначення поняття «педагогічні умови», то різні підходи до його трактування проаналізували російські вчені Н.Іпполітова та Н.Стерхова в своїй праці «Аналіз поняття «педагогічні умови»: сутність, класифікація». Вони вважають, що поняття «умови» є загальнонауковим і представляє сукупність причин, обставин, будь-яких об'єктів, що впливають на функціонування й розвиток будь-якого об'єкту (в тому числі й педагогічної системи, цілісного педагогічного процесу). Педагогічні умови, виступаючи як один із компонентів педагогічної системи, відображають сукупність можливостей навчального й матеріально-просторового середовища, що впливають на особистісний та процесуальний аспекти даної системи, і забезпечують її ефективне функціонування й розвиток [2].

Педагогічні умови можна розглядати як структурну оболонку педагогічних технологій чи педагогічних моделей. Завдяки педагогічним умовам реалізуються компоненти технології. З іншого боку, педагогічні умови виступають і формою педагогічної діяльності, метою якої є формування висококваліфікованого спеціаліста [5].

Для того, щоб за час навчання у вищому навчальному закладі підготувати майбутніх соціальних працівників до ефективної професійної діяльності, на думку Т.В.Аветісян, необхідно в освітньому процесі дотримуватися наступних умов:

- розробка навчальних планів і програм за спеціальними дисциплінами на основі сучасних наукових поглядів на теорію соціальної роботи, з орієнтацією на цінності соціальної роботи як професійної діяльності; обов'язковість вивчення досвіду соціальної роботи у всіх спеціальних дисциплінах і спецкурсах;
- розкриття змісту ефективної професійної діяльності соціального працівника у всіх видах навчальної роботи у ВНЗ;
- усвідомлення суб'єктивної позиції майбутнім соціальним працівником;
- забезпечення взаємозв'язку змістовно-процесуальної підготовки й внутрішньо-особистісного формування готовності студентів до соціальної роботи;
- розвиток таких особистісних якостей у студентів, як орієнтація на людину, уміння ефективної взаємодії з іншою людиною й позитивного спілкування з нею, прагнення до професійного самовдосконалення, творчого характеру праці;
- формування у студентів потреб і інтересів у царині підготовки до професійної діяльності, їхньої участі в науково-дослідній роботі в галузі соціальної роботи й суміжних дисциплін;
- надання студентам можливості брати участь у волонтерській діяльності;

- здійснення спеціальної підготовки співробітників закладів соціальної сфери до прийому практикантів, орієнтація їх на контакти й взаємне співробітництво [1, 146].

Проаналізувавши наукові доробки вчених щодо визначення педагогічних умов, ми пропонуємо робоче визначення цього поняття. Отже, під педагогічними умовами ми розуміємо певну систему організації виховного процесу, що реалізується у різних формах позааудиторної роботи, яка забезпечує цілісність навчання та виховання майбутніх соціальних працівників, сприяє всебічному гармонійному розвитку їхньої особистості та формуванню професійної компетентності.

Відповідно до мети нашої публікації визначимо та проаналізуємо педагогічні умови, які, на нашу думку, сприяють формуванню професійної компетентності майбутніх соціальних працівників у позааудиторній роботі:

До ціннісно-цільових ми відносимо такі, які забезпечують прийняття позааудиторної роботи як цінності і як одного з головних елементів процесу професійної підготовки та формування професійної компетентності у майбутніх фахівців соціальної сфери. Виходячи з цього, в педагогічному колективі повинна формуватися установка на необхідність його науково грамотного та ефективного впровадження. Створення єдиної системи навчально-позааудиторної роботи зі студентами спеціальності «соціальна робота». Вся позааудиторна робота зі студентами має бути логічним продовженням теоретичної підготовки під час навчальної діяльності. Форми та методи, які застосовуються в процесі позааудиторної роботи мають відповідати меті, змісту й завданням підготовки фахівців соціальної роботи певного курсу. Виховна система роботи зі студентами спеціальності «соціальна робота» має бути узгоджена з загальною програмою виховної роботи навчального закладу.

Своєю чергою, у студентів потрібно розвивати розуміння необхідності участі в позааудиторній роботі для формування власної професійної компетентності та підвищення рівня сформованості професійно-важливих якостей. Для підвищення мотивації студентів необхідно застосовувати методи морального та матеріального заохочення студентів.

До морального можна віднести: розміщення портретів найактивніших студентів на дошці пошани «Кращі студенти університету»; створення в студентських ЗМІ (студентське радіо, газета, телебачення) рубрики «Гордість університету», де періодично буде висвітлюватись інформація про активістів, їхні захоплення та перспективи; створення в соціальних мережах груп, присвячених різним напрямкам позааудиторної діяльності, де буде розміщена інформація про діяльність студентів, їхні досягнення, фотозвіти з різних заходів і т. п.; нагородження найкращих грамотою та званням «студент року», «гордість університету» тощо; додаткові бали при складанні залків та іспитів; звільнення від виконання певних навчальних завдань з предметів; подяка від організацій-партнерів; подяка із занесенням в особову справу; запис у характеристиці випускника про всі його досягнення у позааудиторній діяльності.

До матеріального заохочення можна віднести: преміювання найкращих студентів; іменна стипендія; делегування на виставки, круглі столи, прес-конференції, тренінгові програми, програми по обміну досвідом та ін., тематика яких безпосередньо стосується напряму позааудиторної роботи, яку виконує студент; нагородження цінними подарунками: кубками, медалями та іншими пам'ятними речами; перемога у конкурсах та проєктах з матеріальною винагородою.

Також потрібно сприяти формуванню особистої мотивації. Вона виражається в моральному задоволенні від виконання певної роботи, відчуття потрібності й значимості, задоволення особистих амбіцій, підвищення власного професійного рівня, надбання професійного досвіду, інвестиція в майбутнє як фахівця соціальної сфери, формування відповідальності, саморозвиток та самовдосконалення.

До теоретичних умов ми відносимо такі, які дозволяють організувати ефективне використання позааудиторної роботи в процесі формування професійної компетентності у вищому навчальному закладі. Сюди можна віднести: підготовка викладачів – керівників секцій, студій, кураторів. Для того, щоб виховна робота мала формувальний вплив на професійне становлення студентів, її мають здійснювати спеціально підготовлені викладачі. Необхідним є створення відповідного теоретико-методологічного забезпечення у вигляді методичних рекомендацій для кураторів груп, збірки тренінгових вправ для керівника школи тренінгів, методичні рекомендації для керівника школи тьюторів, методичні рекомендації для організації діяльності агенції проєктів, методичні рекомендації щодо організації діяльності волонтерського об'єднання студентів, клубів за інтересами, клубу юних науковців, органів студентського самоврядування і т.п.

Ще однією ваговою умовою є забезпечення діяльності методичних об'єднань викладачів-керівників секцій, студій, кураторів, де б вирішувались всі суперечливі питання, що стосуються

виховної роботи зі студентами, а також обмін досвідом, розбір нестандартних ситуацій, упровадження нових виховних методів та технологій.

Технологічні умови включають інтеграцію аудиторної і позааудиторної роботи, вдалий підбір різних форм позааудиторної роботи і майстерність керівництва такою діяльністю, співпраця з практиками соціальної роботи.

Інтеграція аудиторної і позааудиторної діяльності буде полягати в тому, що деякі теоретичні предмети будуть практично реалізовуватись у процесі виконання позааудиторної роботи. А саме: теорія соціальної роботи, методи і технології соціальної роботи, методика викладання соціальної роботи, інновації в соціальній роботі, проблеми соціальної роботи і соціальної політики, соціальна робота зі спеціальними групами клієнтів, менеджмент соціальної роботи, теорія соціального управління, місцеве самоврядування та робота в громаді та ін. Крім того, практичні завдання з предметів студенти зможуть реалізувати в процесі позааудиторної діяльності. Наприклад, проведення профілактичного заняття з елементами тренінгу для підопічних Чернігівського центру матері і дитини «Батьки і дитина разом» на тему «Життя в чистоті» за матеріалами канадського професора Стефана Пісоцького.

Щодо вдалого підбору форм позааудиторної роботи і майстерності у керівництві такою діяльністю, то ми пропонуємо професіоналізувати різні форми традиційних напрямів позааудиторних заходів для студентів. Так, наприклад, творчі гуртки мають за мету навчити студентів не просто різним напрямам декоративно-ужиткового, художнього, музичного, хореографічного, театрального мистецтва, а вміти використати ці вміння з різними категоріями клієнтів для розв'язання складних життєвих ситуацій їхнього життя. Так, наприклад, при роботі з дітьми та підлітками ми вчимося використовувати психологічний театр та психодраму, з людьми похилого віку можна використати кулінарний майстер-клас «Діалог поколінь» і т.д. Майстерність керівництва різними напрямками позааудиторної діяльності полягає в подачі та створенні акцентів на професіоналізації конкретної діяльності. Викладач постійно має наголошувати на важливості та значимості набутих навичок та умінь під час виконання певного виду позааудиторної роботи в подальшій професійній діяльності. Викладач має чітко розуміти вплив даного виду позааудиторної діяльності на формування професійної компетентності майбутніх соціальних працівників. Метою позааудиторної діяльності має бути не організація культурного дозвілля студентів, а формування професійно-важливих умінь, навичок, якостей майбутніх фахівців соціальної сфери.

Під співпрацею між університетом і практиками соціальної роботи ми маємо на увазі не тільки укладання договору про співпрацю, а й створення спільних програм, у яких братимуть участь студенти з метою отримання практичного досвіду. Викладачі-керівники гуртків та секцій мають постійно взаємодіяти з практиками соціальної роботи, щоб студенти були теоретично та психологічно готовими до запропонованих видів роботи.

Отже, для якісної підготовки фахівців соціальної сфери необхідно використати потенціал позааудиторної роботи. Для того, щоб позааудиторна робота здійснювала формувальний вплив на професійну компетентність майбутніх фахівців соціальної сфери, необхідно забезпечити всі необхідні педагогічні умови. Вплив запропонованих умов потребує подальшого дослідження й експериментальної перевірки.

Література

1. Аветісян Т.В. Особливості професійного становлення фахівців із соціальної роботи [Електронний ресурс] / Т.В. Аветісян // Соціопростір: міждисциплінарний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи. - 2011. - №1(2). – С.142-147. - Режим доступу: http://www.sociology.kharkov.ua/socioprostir/files/magazine/2_2011/4_3_2.pdf
2. Ипполитова Н. Анализ понятия «педагогические условия»: сущность, классификация [Електронний ресурс] / Н. Ипполитова, Н. Стерхова /. - Режим доступу: http://genproedu.com/paper/2012-01/full_008-014.pdf
3. Карпенко О.Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти: науково-методичний та організаційно-технологічний аспекти: Монографія. / О.Г. Карпенко / [За ред. С.Я. Харченка]. – Дрогобич: Коло, 2007. – 374 с.
4. Осипова Т.Ю. Виховна робота зі студентською молоддю: навч. посіб. / Т.Ю. Осипова, І.О. Бартенева, О.О. Біла та ін. / [За заг. ред. Т.Ю. Осипової]. – Одеса: Фенікс, 2006. – 288 с.
5. Педагогічні умови формування професіоналізму викладачів і майстрів виробничого навчання у використанні ІКТ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ito.vspu.net/SAIT/INST_KAF/KAFEDRU/MATEM_FIZUKA_TEX_OSV/WWW/EKSPEREMENT_ROBOTA/FILES/PEDYMOVU2013.HTM